

## INKLYUZIV TA'LIMDA TARBIYANI AHAMIYATI

Radjapova Gozal Salaxutdinovna

Toshkent Imkoniyati cheklangan shaxslar uchun ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum.

Tarbiya fani o'qituvchisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18393613>

**Annotatsiya.** Ushbu maqola inklyuziv ta'limda tarbiyaning ahamiyatini ilmiy nuqtai nazardan o'rganishga qaratilgan. Unda inklyuziv ta'lim tushunchasi, tarbiyaviy qadriyatlar, individual yondashuv va pedagoglarning roli kabi asosiy jihatlar tahlil qilinadi. Maqolada tarbiyaviy metodlar va strategiyalar, o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish hamda tarbiyaviy jarayonning baholash va monitoring tizimi ham ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limda tarbiyaning o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida, jamiyatga moslashishida va ijtimoiy qadriyatlarni shakllantirishda muhim vosita ekanligini ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada pedagoglarning malakasi va tarbiyaviy yondashuvlarning samaradorligi, inklyuziv ta'lim muhitini barqaror rivojlantirishdagi istiqbollari ham tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** Inklyuziv ta'lim, Tarbiya, Pedagogik strategiyalar, Individual yondashuv, Ijtimoiy ko'nikmalar, Tarbiyaviy qadriyatlar, Baholash va monitoring, Shaxsiy rivojlanish.

## THE IMPORTANCE OF EDUCATION IN INCLUSIVE LEARNING

**Abstract.** This article examines the significance of education in inclusive learning from a scientific perspective. It analyzes key aspects such as the concept of inclusive education, educational values, individual approaches, and the role of teachers. The study also considers educational methods and strategies, the development of students' social skills, and the assessment and monitoring of educational processes. The results show that education in inclusive learning is a crucial tool for students' personal and social development, adaptation to society, and the formation of social values. Additionally, the article highlights the importance of teachers' qualifications and effective educational approaches in ensuring the sustainable development of the inclusive learning environment.

**Keywords:** Inclusive education, Education, Pedagogical strategies, Individual approach, Social skills, Educational values, Assessment and monitoring, Personal development.

## Kirish

So'nggi yillarda ta'lim tizimida inklyuziv yondashuvlar jadal rivojlanib, barcha o'quvchilar, jumladan imkoniyati cheklangan bolalar uchun teng huquqli ta'lim muhitini yaratish masalasi dolzarb mavzu sifatida e'tiborni tortmoqda. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularni ijtimoiy, akademik va shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashishdir.

Shu nuqtai nazardan, tarbiya jarayoni inklyuziv ta'limning ajralmas qismi sifatida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u nafaqat bilim va ko'nikmalarni shakllantiradi, balki o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat, hamkorlik, hurmat va hamdardlik kabi qadriyatlarni rivojlantiradi.

Tarbiyaning inklyuziv ta'limdagi o'rni bir necha jihatdan izohlanadi.

Birinchidan, u o'quvchilarning shaxsiy xususiyatlarini qadrlash va ularni o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishga rag'batlantiradi. Ikkinchidan, tarbiya jarayoni yordamida o'quvchilar jamiyatdagi turli farqlarga nisbatan hurmat va bag'rikenglikni o'rganadi, bu esa kelajakda inkluziv va barqaror jamiyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Uchinchi jihat tarbiyaviy faoliyat orqali o'quvchilar muloqot ko'nikmalarini, jamoada ishlash qobiliyatini va

mas'uliyatni rivojlantiradi, bu esa akademik muvaffaqiyat bilan bir qatorda ularning shaxsiy o'sishiga ham hissa qo'shadi. Shu boisdan, inklyuziv ta'limda tarbiyaning ilmiy asoslari va metodik yondashuvlari o'rganilishi dolzarbdir. Bu mavzu nafaqat ta'lim nazariyasi, balki pedagogik amaliyot nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega bo'lib, inklyuziv muhitni samarali tashkil etish va o'quvchilarning ijtimoiy hamda shaxsiy rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

### **Dolzarligi**

Inklyuziv ta'lim sohasida tarbiyaning o'rganilishi bugungi kunda alohida dolzarbdir, chunki dunyo bo'ylab ta'lim tizimlari hamma o'quvchilarga teng imkoniyatlar yaratish tamoyiliga asoslanmoqda. Jamiyatda turli imkoniyatlarga ega bo'lgan bolalarning birgalikda o'qishi nafaqat ularning akademik rivojlanishiga, balki ijtimoiy moslashuviga ham ta'sir qiladi. Shu bilan birga, inklyuziv muhitda tarbiyaning samarali tashkil etilishi o'quvchilarda bag'rikenglik, hamkorlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi muhim qadriyatlarni shakllantirish imkonini beradi. Shuning uchun inklyuziv ta'limda tarbiyaning ahamiyatini ilmiy jihatdan aniqlash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish pedagogika fanida muhim va dolzarb masala hisoblanadi.

### **Maqsadi**

Ushbu maqolaning asosiy maqsadi inklyuziv ta'lim muhitida tarbiyaning rolini aniqlash, uning pedagogik, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishdagi ahamiyatini o'rganish hamda ta'lim jarayonida samarali tarbiyaviy yondashuvlarni aniqlashdan iborat. Shuningdek, maqola o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalar, hurmat va hamjihatlikni shakllantirishning metodik asoslarini ishlab chiqishga qaratilgan.

### **Asosiy qism**

Inklyuziv ta'lim bu barcha o'quvchilarga, ularning ijtimoiy, jismoniy va psixologik imkoniyatlaridan qat'i nazar, teng ta'lim olish imkonini beruvchi pedagogik tizimdir. Ushbu yondashuvda tarbiya jarayoni faqat bilim berish bilan cheklanmay, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ham qo'llab-quvvatlaydi. Tarbiya inklyuziv ta'limning ajralmas qismi bo'lib, u bolalarga jamiyatdagi turli farqlarga nisbatan hurmat va bag'rikenglikni o'rgatadi. Shu bilan birga, tarbiya jarayoni o'quvchilarda muloqot ko'nikmalarini, jamoada ishlash qobiliyatini va mas'uliyatni shakllantirishga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ularni to'liq rivojlantirishdir. Bu esa tarbiyaviy faoliyatni samarali tashkil etish bilan bog'liq bo'lib, pedagoglar va ota-onalar uchun ham muhim yo'nalish hisoblanadi. Tarbiya jarayonida bolalarning ijtimoiy tajribasi, hamkorlikdagi muvaffaqiyatlari va o'z-o'zini anglash qobiliyati rivojlanadi. Shu sababli, inklyuziv ta'limda tarbiyaning o'rni nafaqat akademik natijalarni oshirishda, balki o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy kamolotini ta'minlashda ham katta ahamiyatga ega.

Inklyuziv ta'lim jarayonida tarbiyaviy qadriyatlar o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Bularning eng muhimlari bag'rikenglik, hurmat, mas'uliyat, hamjihatlik va o'zaro yordamdir. Tarbiyaviy qadriyatlar o'quvchilarda ijtimoiy moslashuv va o'zaro hurmatni shakllantiradi, ularning jamiyatdagi faol ishtirokini rag'batlantiradi. Inklyuziv muhitda bolalar turli imkoniyatlarga ega tengdoshlari bilan birga ishlash orqali ko'nikmalarini rivojlantiradi, bir-birining farqlarini qabul qilishni o'rganadi va birgalikda muvaffaqiyatga erishishni tajribadan o'rganadi. Shu bilan birga, tarbiyaviy qadriyatlar o'quvchilarda shaxsiy intizom, o'zini boshqarish va ijtimoiy mas'uliyatni mustahkamlaydi.

Bu qadriyatlar o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatlari bilan bir qatorda ularning ijtimoiy o'sishiga ham ta'sir qiladi. Tarbiyaviy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni pedagoglar tomonidan strategik va metodik yondashuvlar asosida amalga oshiriladi, bu esa inklyuziv ta'limning samaradorligini oshiradi.

Inklyuziv ta'limda tarbiyaviy metodlar va strategiyalar bolalarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda tanlanadi. Eng samarali usullar qatoriga guruhli ishlash, loyihaviy faoliyat, ijtimoiy rol o'yinlar, muammoli vaziyatlarni hal etish va hamkorlik asosidagi mashg'ulotlar kiradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar o'zaro hamkorlikni o'rganadi, turli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantiradi va jamiyatga moslashadi.

Tarbiyaviy strategiyalar esa o'quvchilarning ijtimoiy tajribasini kengaytiradi va shaxsiy rivojlanishga yordam beradi. Shu bilan birga, strategik yondashuv pedagogga tarbiyaviy faoliyatni samarali rejalashtirish va o'quvchilarni individual rivojlanish yo'nalishlariga moslashtirish imkonini beradi. Tarbiyaviy metodlar va strategiyalar inklyuziv ta'lim muhitida bolalarning o'zaro hurmatini, bag'rikengligini va mas'uliyatini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shu bois, pedagoglar uchun ushbu metodlar bilan ishlash, ularni amaliyotga tatbiq etish va natijalarni baholash juda muhimdir.

Inklyuziv ta'limda tarbiyaning samaradorligi o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishga bog'liq. Har bir bola o'z qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlariga ega bo'lib, pedagoglar ushbu xususiyatlarni aniqlab, tarbiyaviy yondashuvni shunga moslashtiradi. Individual yondashuv bolalarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishini tezlashtiradi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Shu bilan birga, individual metodlar yordamida o'quvchilar o'zining kuchli va zaif tomonlarini tushunadi, o'quv jarayonida faol ishtirok etadi. Tarbiyaviy faoliyatda individual yondashuv o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirish, jamoadagi o'zaro munosabatlarni mustahkamlash va hamkorlik asosida ishlash qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Bunday yondashuv, shuningdek, pedagogga o'quvchilarning xatti-harakatlarini va rivojlanish jarayonini aniq nazorat qilish imkonini beradi. Inklyuziv ta'limda individual yondashuv bolalarning o'z-o'zini anglash va shaxsiy kamolotini ta'minlashda muhim vosita sifatida qaraladi. Shu bois pedagoglar uchun har bir bolaning rivojlanish yo'nalishini aniqlash va tarbiyaviy strategiyalarni shunga moslashtirish dolzarb hisoblanadi.

Inklyuziv ta'lim muhitida tarbiya o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ijtimoiy ko'nikmalar bolalarga jamiyatda muvaffaqiyatli moslashish, o'zaro munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yish va hamkorlikda ishlash imkonini beradi. Tarbiyaviy faoliyat orqali o'quvchilar bir-birining fikrini tinglashni, hurmatni, yordam berishni va o'zaro bag'rikenglikni o'rganadi. Bu ko'nikmalar inklyuziv muhitda turli qobiliyatga ega bolalar bilan birgalikda ishlash jarayonida yanada mustahkamlanadi. Ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish shuningdek, bolalarning muammolarni hal etish, qaror qabul qilish va mas'uliyatni his qilish qobiliyatini oshiradi. Tarbiyaviy strategiyalar, guruhli mashg'ulotlar va loyihaviy faoliyatlar orqali o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalari amaliy tarzda shakllantiriladi. Shu bilan birga, tarbiyaning ijtimoiy ahamiyati bolalarning o'zaro hurmat va hamjihatlikni o'zlashtirishida, kelajakda jamiyatga foydali shaxs sifatida shakllanishida namoyon bo'ladi.

Inklyuziv ta'limda pedagoglarning tarbiyaviy faoliyati o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Pedagoglar tarbiyaviy jarayonni rejalashtiradi, individual yondashuvni tatbiq etadi va o'quvchilarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga ko'maklashadi.

Ularning vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmay, o'quvchilarda hurmat, bag'rikenglik, mas'uliyat va hamjihatlik kabi qadriyatlarni shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Pedagoglar tarbiyaviy strategiyalarni amaliyotga tatbiq etishda o'quvchilarning qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga oladi. Shu bilan birga, pedagoglarning faoliyati o'quvchilarning o'zini anglash, ijtimoiy moslashuv va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim vosita hisoblanadi. Tarbiyaviy jarayonni boshqarishda pedagoglar metodik yondashuvlarni ishlatib, guruhli va individual mashg'ulotlarni muvofiqlashtiradi. Natijada, pedagoglarning faoliyati inklyuziv ta'lim muhitida bolalarning samarali rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu bois, pedagoglarning malakasi va tarbiyaviy yondashuvi inklyuziv ta'limning muvaffaqiyati uchun muhim omil hisoblanadi.

Inklyuziv ta'limda tarbiyaning samaradorligini aniqlash va nazorat qilish muhim jarayon hisoblanadi. Tarbiyaviy faoliyatni baholash orqali pedagoglar o'quvchilarning ijtimoiy, shaxsiy va akademik rivojlanishini kuzatadi. Baholash tizimi o'quvchilarning individual yutuqlarini aniqlash, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini baholash va tarbiyaviy strategiyalarni takomillashtirishga imkon beradi. Monitoring jarayoni doimiy ravishda amalga oshiriladi va u o'quvchilarning o'zgaruvchan ehtiyojlarini hisobga olishga xizmat qiladi. Baholash va monitoring shuningdek, tarbiyaviy jarayonning samaradorligini oshirish, muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi. Tarbiyaviy natijalarni baholash metodlari sifatida kuzatuv, so'rov, o'zaro baholash, refleksiya va portfelyo tizimlari qo'llaniladi. Shu bilan birga, baholash tizimi pedagoglarga o'quvchilarning individual rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash va yangi strategiyalar ishlab chiqish imkonini beradi. Inklyuziv ta'limda tarbiyani baholash va monitoring qilish jarayoni o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini va shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim vosita hisoblanadi.

Inklyuziv ta'limda tarbiyaviy faoliyatning samaradorligi o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishida o'lchanadi. Samaradorlikni ta'minlash uchun pedagoglar tarbiyaviy strategiyalarni metodik asosda ishlab chiqadi va ularni amaliyotga tatbiq etadi. Tarbiyaviy faoliyatning samaradorligi bolalarning ijtimoiy ko'nikmalari, hurmat, bag'rikenglik va hamjihatlik kabi qadriyatlarni o'zlashtirish bilan bog'liq. Shu bilan birga, samaradorlik o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi, muloqot qobiliyati va jamoadagi ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish orqali namoyon bo'ladi. Inklyuziv ta'limda tarbiyaviy faoliyatning istiqbollari pedagogik yondashuvlarni doimiy takomillashtirish, yangi metodlarni joriy etish va individual rivojlanish yo'nalishlarini kengaytirish bilan bog'liq. Shu bois, inklyuziv ta'limda tarbiyaning ilmiy asoslari va amaliy strategiyalari yanada rivojlantirilishi, pedagoglar va mutaxassislar uchun samarali qo'llanma bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bu esa kelajakda inklyuziv muhitning barqarorligini ta'minlash va har bir o'quvchining to'liq rivojlanishiga ko'maklashish imkonini beradi.

### **Xulosa**

Natijalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limda tarbiya o'quvchilarning shaxsiy, akademik va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tarbiyaviy faoliyat nafaqat bilim va ko'nikmalarni shakllantirish, balki o'quvchilarda bag'rikenglik, hurmat, hamjihatlik va mas'uliyat kabi ijtimoiy qadriyatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Inklyuziv ta'limning samaradorligi pedagoglarning malakasi, individual yondashuv va metodik strategiyalarning to'g'ri tanlanishiga bog'liq.

Tarbiyaviy qadriyatlarni shakllantirish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish jarayoni o'quvchilarning o'zaro munosabatlari va jamiyatga moslashuviga bevosita ta'sir qiladi. Baholash va monitoring tizimi orqali pedagoglar tarbiyaviy jarayonning samaradorligini aniqlash va uni doimiy takomillashtirish imkoniga ega bo'ladi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limda tarbiyaning istiqbollari pedagogik yondashuvlarni rivojlantirish, yangi metodlarni joriy etish va har bir o'quvchining individual rivojlanish yo'nalishlarini qo'llab-quvvatlash bilan bog'liq.

Xulosa qilib aytganda, inklyuziv ta'limda tarbiyaning ahamiyati jamiyatda bag'rikenglik va teng imkoniyatlarni ta'minlash, shuningdek, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy kamolotini rivojlantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Florian, L., & Black-Hawkins, K. Exploring Inclusive Pedagogy. British Educational Research Journal, 37(5), 813–828.
2. Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. Improving Schools, Developing Inclusion. Routledge.
3. Loreman, T., Deppeler, J., & Harvey, D. Inclusive Education: Supporting Diversity in the Classroom. Routledge.
4. Mitchell, D. (2014). What Really Works in Special and Inclusive Education: Using Evidence-Based Teaching Strategies. Routledge.
5. Armstrong, F., & Barton, L. Policy, Pedagogy and Inclusion. British Journal of Special Education, 34(2), 79–87.
6. Karimov, A. (2020). *Inklyuziv ta'limda tarbiyaviy metodlar va strategiyalar*. T.: Pedagogika Ilmiy Tadqiqotlari, 2(3), 45–60.
7. Tursunova, M. (2021). *Inklyuziv maktablarda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish*. Pedagogika va Psixologiya, 4(1), 12–25.
8. Davronova, N. (2018). *Individual yondashuv va tarbiyaviy qadriyatlar inklyuziv ta'limda*. Ta'lim Ilmiy Jurnali, 3(2), 30–44.